

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни
«Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху
лікувально-профілактичними ортодонтичними заходами», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 221 –
«Стоматологія»

**Актуальність обраної теми дисертації, зв'язок з науковими
програмами, планами, темами.**

Збереження здоров'я нації, беззаперечно, є одним із пріоритетних напрямків державної політики країни. В цьому контексті великого значення набуває збереження та покращення загально-соматичного здоров'я дитини. Вади слуху, які визначаються у дітей, впливають на їх загальний ріст та розвиток, психоемоційний стан, соціальну адаптацію у суспільстві. В Україні, відповідно до світової тенденції, відмічається збільшення кількості дітей, які мають захворювання органу слуху. Часто такі діти мають супутні патології інших органів та систем. В той же час, частота стоматологічної, зокрема ортодонтичної, патології серед дітей та підлітків визначається на високому рівні. Тому питання оцінки стоматологічного статусу, особливостей надання стоматологічної та ортодонтичної допомоги і підвищення ефективності профілактики і лікування зубо-щелепних аномалій дітей з вадами слуху є актуальним у теперішній час і потребує детального вивчення і подальшого вирішення.

Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідних робіт: кафедри післядипломної освіти лікарів-ортодонтів Полтавського державного медичного університету «Оптимізація лікування та діагностики зубощелепних аномалій в різні вікові періоди» № державної реєстрації 0118U004458 та ініціативної науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України «Дослідити порушення процесів мінералізації та колагеноутворення при стоматологічній

патології та удосконалити методи ранньої діагностики та корекції цих порушень» № державної реєстрації НАМН 098.16, № 0116U000. Авторка була безпосередньою виконавицею фрагментів зазначених науково-дослідних робіт.

**Особистий внесок автора в отриманні наукових результатів,
представлених у роботі.**

Дисертаційна робота є закінченим самостійним дослідженням, яке вирішує поставлену задачу щодо розробки профілактичних ортодонтичних заходів, створення та реалізації Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» на підставі вивчення розповсюдженості та характеру зубощелепних аномалій та деформацій у дітей з вадами слуху.

Авторка самостійно опрацювала літературні джерела з обраної теми, виконала патентно-інформаційний пошук, набір клінічного матеріалу, додаткові методи обстеження: електроміографію м'язів зубо-щелепної ділянки, анкетування, провела оцінку опорно-рухового апарату. Разом із науковим керівником автором було розроблено план виконання, обґрунтована мета та завдання дослідження. За отриманими результатами сформовані висновки та практичні рекомендації. Розроблено Програму «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» щодо схеми профілактичних заходів для дітей із вадами слуху.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та
рекомендацій.**

Наукове дослідження проведено на достатній кількості обстежених пацієнтів. Для досягнення мети при виконанні дослідження було проведений аналіз амбулаторних карт і клінічне обстеження 61 дитини із вадами слуху з особливою увагою до стану опорно-рухового апарату. Під час клінічного обстеження визначені стоматологічний та ортодонтичний статус, зокрема

проведено візуальну оцінку гігієни порожнини рота, наявність зубо-щелепних аномалій, визначено інтенсивність карієсу.

Виконане інструментальне дослідження, а саме електроміографія жувальних та м'язів м'язів. Електроміографічну активність м'язів оцінювали у обстежених пацієнтів відповідно до періоду прикусу, наявної патології прикусу за класифікацією Angle, порівнюючи отримані результати з даними дітей без порушення слуху та без і з виявленими зубо-щелепними аномаліями.

Використаний метод анкетування щодо наявності шкідливих звичок, харчових вподобань, відношення до стоматологічних втручань дав можливість вивчити самооцінку дітей і їх батьків до стоматологічного, зокрема ортодонтичного, здоров'я. Анкета розроблена автором самостійно з урахуванням специфіки та особливостей фізичного та психологічного стану окремо для дітей групи дослідження та їх батьків або офіційних опікунів.

Для виконання поставленого завдання, а саме – збільшення мотивації дітей до проведення стоматологічного і ортодонтичного лікування, був проведений кольоровий тест відносин Еткінда і були створені 2 навчально-пізнавальних відео: «Щаслива посмішка дитини» для дітей із вадами слуху та «Батькам про ортодонтичне лікування своїх особливих дітей» для батьків чи опікунів. Анкети діти і батьки заповнювали до та після перегляду запропонованих відео.

Дисертантка використала комплекс методів дослідження, оригінально поєднавши клінічні, інструментальні та метод анкетування. Дизайн дослідження, запропонований авторкою, дав можливість детально і всесторонньо вивчити стан проблемного питання та запропонувати шляхи вирішення поставлених завдань. Наявність груп порівняння при оцінці електроміографії м'язів зубо-щелепної ділянки, аналізу результатів анкетування до та після створених мотиваційно-пізнавальних відео, дає можливість об'єктивно оцінити отримані результати. Висновки є

обґрунтованими, практичні рекомендації доступними для практикуючих лікарів.

Ступінь новизни результатів дисертаційного дослідження.

Новизна представленої роботи не викликає сумнівів та базується на вперше проведеному комплексному дослідженні, яке обґрунтовує використання комплексу лікувально-профілактичних заходів у вигляді власно розробленої Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» та спирається на дані, які отримані шляхом клінічного та інструментального обстеження дітей з вадами слуху, результатів анкетування їх та їхніх батьків. Дисертанткою вивчені особливості функціонального стану зубо-щелепної системи у дітей із вадами слуху на підставі даних електроміографічної активності жувальних та м'язів м'язів в контексті специфічної мовної функції у даних осіб. Оцінка результатів анкетування проведена не лише на початку обстеження, а й після показаних мотиваційних фільмів, що дало змогу підвищити рівень стоматологічних та ортодонтичних знань та мотивацію до ортодонтичного лікування.

Висновок про повноту опублікування основних положень дисертації.

Матеріали дисертації повністю висвітлені в опублікованих працях. За темою дисертації надруковано 22 наукові праці: 9 статей, з яких 2 статті в виданнях, що включені до міжнародної науково-метричної бази Scopus, 7 статей у фахових наукових виданнях України, які входять до переліку, затвердженого МОН України; 4 тез у матеріалах наукових конференцій; отримано 4 свідоцтва на авторський твір. Усі наукові праці відповідають темі дисертаційної роботи і повністю висвітлюють усі положення, які винесені на захист. Основні результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукове та практичне значення отриманих результатів та рекомендації щодо їх використання.

Запропоновано та впроваджено у роботу лікувальних закладів практичної охорони здоров'я Програму «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами», що включає схему профілактичних заходів для дітей із вадами слуху. Установлено її високу клінічну ефективність.

На основі наукових досліджень надані практичні рекомендації щодо виконання умов Програми, проведення санітарно-освітньої роботи з дітьми та підлітками із вадами слуху та їх батьками/опікунами для роз'яснення особливостей догляду за порожниною рота й підвищення стоматологічних та ортодонтичних знань з використанням наочних матеріалів.

Теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі на кафедрі післядипломної освіти лікарів-ортодонтів Полтавського державного медичного університету, та впроваджені в лікувальний процес закладів охорони здоров'я: КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №3», КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №2», КЗ «Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка №1» (м. Дніпро); КЗ «Хмельницька обласна стоматологічна поліклініка Хмельницької обласної ради» (м. Хмельницький); КЗ «Черкаська обласна стоматологічна поліклініка Черкаської обласної ради» (м. Черкаси).

Оцінка структури дисертації, мови та стилю викладення.

Дисертаційна робота традиційно структурована, складається із вступу, огляду літератури, розділу об'єктів та методів дослідження, двох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результаті дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури та додатків. Робота ілюстрована 17 таблицями, 65 рисунками та фотографіями.

В анотаціях, які написані українською та англійською мовами, коротко відображені основні положення дисертаційної роботи.

У **вступі** наведена актуальність роботи, визначена мета і завдання дослідження, об'єкт та предмет дослідження, викладені наукова новизна роботи, практична значимість, вказані особистий внесок здобувача, апробації результатів дисертації та їх публікації, наведена структура дисертації. На нашу думку, можливо доповнити наукову новизну цифровими даними, що вкажуть на ефективність запропонованих заходів і підкреслять новизну отриманих результатів.

Перший розділ «Огляд літератури» складається із 5 підрозділів, присвячений висвітленню літератури щодо тематики дисертації, наведені загальні дані щодо етіологічних факторів порушення слуху серед дітей, проведений аналіз даних літературних джерел щодо стоматологічного і ортодонтичного статусу, розповсюдженості зубо-щелепних аномалій і деформацій у дітей із вадами слуху, особливостей їх соматичного здоров'я, наявності у них супутніх патологій. Вказані проблеми стоматологічного та ортодонтичного лікування в пацієнтів із порушеннями слуху, описані психологічні особливості дітей з такою патологією в залежності від їх віку та методи їх оцінки, а також особливості проведення та оцінка функціонального стану зубо-щелепної ділянки на підставі виконання електроміографії м'язів. Використані літературні джерела відповідають тематиці дослідження. Кожен підрозділ даного розділу закінчується лаконічним висновком, у якому, здебільшого, вказані невирішені питання щодо даної проблематики на теперішній час. Інформація викладена дисертанткою послідовно, на основі проаналізованих літературних даних окреслені питання, які потребують подальшого дослідження, що вказує на її обізнаність у даній тематиці.

У **другому розділі** «Об'єкти та методи дослідження», який містить 7 підрозділів наведена загальна характеристика пацієнтів, описані методи клінічних досліджень, особливості обстеження функціонального стану власне жувальних, скроневих м'язів та кругового м'язу рота за допомогою проведення поверхневої електроміографії та стану опорно-рухового апарату у дітей із вадами слуху. Детально описані методи анкетування, які проводили

із пацієнтами та їх батьками чи опікунами та способи підвищення мотивації для проходження ортодонтичного лікування такими пацієнтами, а також статистичні методи дослідження, які застосовувалися у даній науковій роботі. Використані методи відповідають меті та завданням даного дослідження. В даному розділі можливо не потрібно детально описувати загальновідомі ознаки норми – ортогнатичного прикусу, бажано замінити на посилання літературного джерела. Дисертантці необхідно уточнити, діти якого віку приймали участь у дослідженні, чи брали у них і у їх батьків/опікунів згоду на його проведення.

Третій розділ «Результати власних досліджень» складається із 7 підрозділів, в яких проведений аналіз результатів клінічного обстеження та анкетування дітей із вадами слуху, анкетування їх батьків, а також виконання кольорового тесту взаємовідносин серед дітей із вадами слуху. Проаналізовані результати проведення функціонального стану жувальних м'язів рота в дітей із вадами слуху під час фізіологічного спокою, під час статичної проби максимального довільного стискання щелеп та під час динамічної проби «довільне жування». На основі аналізу медичних карток, в яких фіксуються додаткові методи обстеження даних пацієнтів та огляди інших спеціалістів проведений аналіз стану опорно-рухового апарату та супутньої патології дітей із вадами слуху. По закінченні кожного підрозділу наведені короткі підсумки з аналізом отриманих результатів, а у кінці розділу зроблені 10 узагальнюючих висновків.

Четвертий розділ, який носить назву «Засоби підвищення мотивації до ортодонтичного лікування дітей із вадами слуху та їх батьків» складається із 2 підрозділів. В першому із них «Запропонована Програма «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» наведені критерії застосування запропонованої Програми для покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху, яка складається із 12 компонентів. У другому підрозділі визначенні результати впровадження цієї Програми з проведенням оцінки

інтенсивності карієсу зубів та індексу гігієни порожнини рота у дітей із вадами слуху під час проведення лікувально-профілактичних заходів. Розділ закінчується підведенням короткого підсумку.

П'ятий розділ «Аналіз та узагальнення отриманих результатів дослідження» засвідчує, що авторка дисертаційної роботи узагальнила отримані дані, проаналізувала та співставила їх із даними інших авторів. У цьому розділі відображені положення, які сформульовані та обґрунтовані у розділах власних досліджень рукопису. Отримані результати проведеного дослідження проаналізовані відповідно до поставлених завдань, що свідчить про обізнаність дисертантки у питаннях покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху.

Авторкою сформульовано 5 висновків, вони відповідають меті та завданням дослідження.

Список використаних джерел подано здобувачем у порядку посилань за ходом тексту рукопису. Бібліографічний опис використаних джерел оформлений з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» за Ванкуверським стилем, віднесеним до рекомендованого переліку стилів з розміщенням у структурі рукопису дисертації відповідно «Вимог до оформлення дисертації», що затверджені наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 року. Бажано було б збільшити кількість посилань на літературні джерела, публікації яких не старше 5 років.

Дисертація містить додатки, в яких наведені зразки анкет для дітей з вадами слуху, їх батьків/опікунів, акти впровадження, список публікацій за темою дисертації, відомості про апробацію результатів дисертації, Програма «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» та свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Академічні тексти в Полтавському державному медичному університеті проходять

перевірку завдяки наявності внутрішньої системи перевірки академічних текстів на наявність запозичень на основі Положення «Про порядок перевірки в Полтавському державному медичному університеті текстових документів – магістерських, кандидатських і докторських дисертаційних робіт, звітів за науково-дослідними роботами, наукових публікацій, навчальної літератури, навчально-методичних видань та засобів навчання на наявність плагіату», що базується на чинному законодавстві України. У публікаціях та дисертаційній роботі Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни не було виявлено порушень академічної доброчесності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У процесі проведення рецензування даної дисертаційної роботи відмічені такі зауваження:

1. У дисертації зустрічаються орфографічні, стилістичні та статистичні помилки.

2. На нашу думку, доцільно змінити формулювання контрольна група 1 і контрольна група 2 на наступні: контрольна група – для здорових осіб без наявності ЗЩА і вад слуху, група порівняння – для осіб з ЗЩА але без порушення слуху. Це спростить сприймання результатів електроміографічного дослідження.

3. У розділі «Об'єкти та методи дослідження» доцільно більш детально зазначити статистичні методи вивчення корелятивних зв'язків, які зустрічаються у третьому розділі результатів власних досліджень.

4. У списку використаних джерел зустрічаються наукові праці, навчальні підручники більше 10 років тому.

Проте, ці зауваження не знижують наукової цінності дослідження.

При рецензуванні дисертаційної роботи виникли наступні запитання.

1. Враховуючи обстеження дітей із вадами слуху віком від 6 до 20 років, якою віковою періодизацією Ви користувалися у дослідженні?

2. Чи відмічені Вами особливості ЕМГ-активності м'язів зубо-щелепної ділянки у осіб з трансверзальними аномаліями прикусу – перехресним прикусом?

3. Поясніть, будь ласка, чим обумовлене і обґрунтоване Вами проведення профілактичних оглядів лікарем-стоматологом та лікарем стоматологом-ортодонтом з частотою 1 раз на 3 місяці?

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації у практиці. Вважаємо доцільним впровадити Програму «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами» у роботу лікувальних закладів стоматологічного профілю. Новизна матеріалу дає підстави для використання матеріалів дисертації при написанні підручників та навчальних посібників із відповідної тематики.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Представлена для присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 22 «Охорона здоров'я», 221 – «Стоматологія» робота Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни «Покращення стоматологічного здоров'я дітей із вадами слуху лікувально-профілактичними ортодонтичними заходами» є завершеною самостійною працею, в якій наведено теоретичне узагальнення та новий підхід до вирішення актуальної задачі – вивчення розповсюдженості та характеру зубо-щелепних аномалій та деформацій в ДВС з вивченням та обґрунтуванням особливостей прикусу для подальшої розробки профілактичних ортодонтичних заходів, створення та реалізації Програми «Покращення стоматологічного здоров'я дітей та підлітків із вадами слуху лікувально-профілактичними заходами».

За своєю актуальністю, метою і завданнями дослідження, достовірністю і обґрунтованістю отриманих результатів, висновків і практичним значенням дисертаційна робота Сокологорської-Никіної Юлії Костянтинівни відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінетів Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 та сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерством освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Рецензент

Доцент закладу вищої освіти
кафедри ортодонтії Полтавського
державного медичного університету,
кандидат медичних наук

Анастасія ЛЯХОВСЬКА

